

Л. А. Величанскаја, Т. А. Цалилов, Љ. Димић (одговорни приређивач), М. Ф. Кишкина-Ивањенко, М. Милошевић, Н. Пантелић, А. С. Стикалин (приређивачи), Југославија – СССР. Сусрети и разговори на највишем нивоу руководилица Југославије и СССР, том I (1946–1964), Архив Југославије, Београд 2014 (780).

Спољна политика социјалистичке Југославије тренутно представља једну од историографски најинтригантнијих тема која заокупља истраживачку пажњу низа домаћих и страних историчара. Питања и проблеми везани за сам начин вођења југословенске спољне политике, међународног положаја југословенске државе у хладноратовски подељеном свету, специфичности њеног лавирања између Истока и Запада с чврстим ослоном у Покрету несврстаних земаља чине живи мозаик историје који упркос огромном труду и резултатима низа историчара још увек представљају непознаницу. Југословенска дипломатија коју је персонификовао Јосип Броз Тито оставила је снажан печат у историји Хладног рата, те њен рад и резултати, посматрани кроз калеидоскоп историјских извора као живих сведочанстава минулих времена, намећу потребу публикавања најважнијих докумената те епохе. Водећи се начелом да се о прошлости може расправљати искључиво са становишта историјских извора Архив Југославије је у сарадњи са Руским архивом новије историје покренуо едицију докумената о сусретима и састанцима на врху совјетских и југословенских представника између 1946. и 1979. Као резултат заједничког труда недавно је изашао из штампе и предат на коришћење низу заинтересованих истраживача први том који се односи на сусрете у периоду од 1946. до 1964. Тај зборник уз до сада објављене зборнике докумената о југословенско-америчким, југословенско-алжирским, југословенско-совјетским, југословенско-ирачким и југословенско-индонежанским односима чини стручно препознатљивом и незаобилазном недавно покренуто едицију „Документи о спољној политици Југославије“ Архива Југославије.

Зборник докумената садржи две одвојене уводне студије настале из пера проф. др Љубодрага Димића и Леонида Гибианског у којима су на изузетно аналитичан начин представљени главни токови и проблеми југословенско-совјетских односа у посматраном периоду. У краћем археографском предговору приређивачи су представили карактер и специфичности објављених извора, као и свој приступ публикавању докумената. Зборник се састоји од 43 обимна и изворно драгоцене документа који прате осцилације у југословенско-совјетским односима током бурних времена Стаљинове и Хрушчовљеве владавине.

Објављени документи представљају живо и убедљиво сведочанство не само о међународној позицији Југославије, већ и о значају који је она имала за Совјетски Савез у бурним моментима Хладног рата. Документи се односе на питања и проблеме везане успостављање блиских политичких, идеолошких, економских, војних и културних веза у годинама интензивног савезништва до 1948, совјетску војну и економску

помоћ Југославији у истом периоду, начине превазилажења последица сукоба између Југославије и Совјетског Савеза и његових савезника, нормализацију односа са Совјетским Савезом. Тематски обухватају и нови сукоб између Југославије и СССР који започиње крајем 1956, а распламсава се током наредне године да би свој пун обим достигао услед сукоба везаног за нови програм и статут Савеза комуниста Југославије који су усвојени 1958, нову нормализацију односа и ново приближавање током 1961. и 1962, као и период почетака чврстог везивања Југославије за Совјетски Савез. Сем тога, документи се тичу и совјетског погледа на југословенску спољну и унутрашњу политику, југословенска виђења промена у совјетској спољној политици и унутар самог Совјетског Савеза. Пажња југословенског и совјетског вођства је у тим моментима била усмерена и на револуционарна дешавања у Мађарској, совјетску војну интервенцију у тој земљи и југословенску политику према мађарској кризи. Такође и на совјетско-америчке односе и њихове реперкусије на међународни положај Југославије и њене односе са САД и Совјетским Савезом, ситуацију на Блиском и Далеком истоку, питања везана за успостављање система колективне безбедности и иницијативе за постизање мировних решења у жариштима кризних ситуација. Овом збирком докумената Архив Југославије је наставио успешан рад на објављивању зборника докумената везаних за спољну политику Југославије, билатералне односе с низом земаља некадашњег Источног блока, западног савеза и чланицама Покрета несврстаних земаља. То ће на најбољи начин представити не само историју југословенске државе, већ и богатство југословенских архива које се може мерити са архивским наслеђем најзначајнијих земаља света.

(Александар Животић)

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1938. годину, књига IX, приредила Јелена Ђуришић, предговор проф. др Мира Радојевић, Архив Југославије, Београд 2014 (724).

Архив Југославије је наставио објављивање месечних извештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије у оквиру своје едиције „Извори за историју међународних односа 1930–1940“. У деветој књизи штампани су месечни извештаји из 1938. године. Настављајући своју едицију, Архив Југославије је омогућио читаоцима лакши приступ архивској грађи која из југословенског угла сагледава догађаје из последње мирнодопске године пред избијање Другог светског рата.

Већина европских државника је била свесна критичне ситуације у којој је изнова био Стари континент, као и несагледивих последица избијања новог европског или светског конфликта за савременике. Међународне односе у Европи су превасходно обележили наставак британске политике умиривања Немачке уз истовремено највеће наоружавање енглеске поморске, ваздушне и копнене силе у историји, као и прва територијална проширења Трећег рајха. Кризу су појачавали наставак грађанског рата у Шпанији, настојања Пољске и Мађарске да увећају своју територију на рачун суседних држава и наставак јапанско-кинеског рата који је стварао могућност избијања светског конфликта.

Прва употреба немачке војне и паравојне силе био је аншлус Аустрије, марта 1938. године. Европске државе су заузеле различита држања према инкорпорирању аустријске државе у оквиру Трећег рајха. Поједине су сматрале да је тиме нарушен дотадашњи поредак у Европи и угрожено међународно право на слободу и независност, док су друге у томе виделе само примену међународног принципа права народа за самоопредељење. Судетска криза, међутим, била је преломна тачка у односима између европских сила. Будући да су дотадашњи међународни системи регулисања криза били напуштени (Локарно пакт, Стреза фронт и Друштво народа), покушано је са последњим расположивим концептом – концертом великих сила. Немачка се суочила са заједничком тежњом Велике Британије, Француске и Италије да спрече избијања новог конфликта и због тога је морала да привремено ограничи своју експанзију. После Минхенског споразума, Источна Европа је била препуштена дипломатским интервенцијама Немачке и Италије, крајем 1938. године.

Краљевина Југославија је своју спољнополитичку активност отпочела посетом Милана Стојадиновића Немачкој. Иако је покушао да се споразуме са немачким државницима око заједничких југословенско-немачких интереса и добије гаранције за очување територијалног интегритета југословенске државе, Стојадиновић је примио само усмена обећања. Приликом аншлуса Аустрије, Краљевина Југославија се држала по страни јер Британија, Француска и Италија нису предузеле енергичније мере за спречавање уједињења две немачке државе, прихвативши тумачење да и Немци имају право на самоопредељење.

Највећи изазов за југословенску спољну политику у току 1938. била је криза у немачко-чехословачким односима. Југославија је била савезница Чехословачке па се очекивао њен активан дипломатски и евентуално војни ангажман у циљу заштите чехословачких државних интереса. Међутим, дотадашња пракса у односима три чла-

нице Мале антанте да не гарантују једна другој одбрану од претњи суседних великих сила, као и процена југословенских државника да остале европске силе нису спремне да отпочну нови велики рат, навели су југословенске државнике да тумаче постојеће савезништво као дефанзивну обавезу према Мађарској.

На Балканском полуострву, Краљевина Југославија је наставила дотадашњу политику сарадње са Бугарском и усклађивања југословенско-бугарских односа са својим обавезама у оквиру Балканског пакта. Ова политика је допринела потписивању Солунског споразума августа 1938, али је организован и сусрет Милана Стојадиновића и Георги Иванова Кјосеиванова у Нишу октобра 1938, ради усклађивања спољнополитичких циљева две државе.

У деветој књизи објављена су 162 извештаја из 16 земаља: Албаније, Аустрије, Белгије, Бугарске, Велике Британије, Грчке, Египта, Италије, Мађарске, Немачке, Пољске, Румуније, Турске, Француске, Чехословачке и Шпаније. Извештаји сталног делегата при Друштву народа др Ивана Субботића нису били заступљени у месечним извештајима МИП-а, али се рад најважнијих органа Лиге народа може пратити у оквиру извештаја појединих дипломата. Такође, постоји сачуван само месечни извештај за јануар посланика у Бечу Бранка Лазаревића, као и две кумулативне белешке о југословенско-финским и југословенско-аргентинским дипломатским односима за 1938. годину. У оквиру месечних извештаја МИП-а нису штампани извештаји дипломатских представништава у балтичким и америчким државама.

У југословенској дипломатској служби извршено је током 1938. године неколико измена, у складу са променом међународних прилика и рада МИП-а. Посланик у Бечу Бранко Лазаревић је после аншлуса Аустрије премештен за посланика у Бриселу и Луксембургу, уместо пензионисаног Павла Каровића. У жеку Судетске кризе, Александар Вукчевић, који је био добро упућен у односе Мађарске и Пољске са Италијом и Немачком, премештен је из Будимпеште у Варшаву. За новог посланика у Будимпешти постављен је Светозар Рашић, које је претходно радио у Посланству у Берлину и Генералном конзулату у Милану и био добро упознат са немачком и италијанском спољном политиком. После одлуке југословенске владе да призна владу генерала Француска Франка у Шпанији, за новог отправника послова и потом посланика у Мадриду постављен је Александар Авакумовић, дотадашњи саветник Посланства у Букурешту.

Приређивач Јелена Ђуришић је користила грађу Архива Југославије, релевантне збирке објављених извора, домаћу и страну историографску литературу, интернет стране за писање критичког апарата који омогућава лакше праћење каријера југословенских дипломата и рада југословенских посланстава, уједно пружајући ближе информације о значајнијим личностима и догађајима који се спомињу у месечним извештајима МИП-а. Овим приступом, који је примењен и у претходних осам књига, олакшано је читаоцу да прати рад и других југословенских државних институција задужених за праћење развоја ситуације у европским државама. Структура књиге подељена је према устаљеном систему на шест целина: Предговор (V–XXII), Напомене приређивача (XXIII–XXV), Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1938. годину (5–687), Именски индекс (691–706), Географски индекс (707–719) и Извори и литература (721–724).

Југословенско-ирачки односи 1955–1979, приредили Нада Пантелић и Милан Медаковић, Архив Југославије, Амбасада Републике Ирака у Србији, Београд 2015 (298, 401).

У српској историјској науци раздобље социјалистичке Југославије представља још увек релативно неистражену област. У последње време значајан помак у том погледу остварен је на темама везаним за дипломатију и спољну политику ФНРЈ/СФРЈ, које својим садржајем и проблематиком постепено склапају једну изузетно сложу епохе и можда најуспешнијег периода у националној историји међународних односа. Већи број монографија, зборника радова и докумената, самосталних научно-истраживачких чланака сведоче о пажњи и напору који се у новије време у домаћој историографији поклањају наведеној области. Тиме се несумњиво даје и важан допринос употпуњавању шире слике историје Хладног рата.

Тематика везана за Југославију и арапски свет у раздобљу Хладног рата већ је у неколико наврата била предмет истраживања српских научника (А. Животић, *Југославија и Суецка криза, 1956–1957*, Београд 2008; Д. Богетић, А. Животић, *Југославија и арапско-израелски рат 1967*, Београд 2010; А. Животић, *Форсирање песка. Одред ЈНА на Синају, 1956–1967*, Београд 2011). У том смислу југословенско-арапски односи не представљају у потпуности неистражену област, иако се може рећи да наведени радови представљају пионирска дела и самим тим основно полазиште за будуће истраживаче. Зборник докумената *Југословенско-ирачки односи 1955–1979* (приредили: Н. Пантелић и М. Медаковић), који се појавио 2015. у издању Архива Југославије и Амбасаде Републике Ирака у Београду, а у оквиру вредне архивске едиције „Документа о спољној политици Југославије“, представља први комплексан зборник архивске грађе везане за тему односа Југославије и једне од кључних арапских земаља – Ирака.

Издање је истовремено (у оквиру корица једне књиге) штампано на српском и арапском језику. Садржај је подељен на пет целина: Реч амбасадора Ирака, Напомена приређивача, историјско интерпретативно поглавље под насловом „Југославија, Ирак и арапски свет 1959–1979“ (аутора А. Животића), грађа о југословенско-ирачким односима и регистар личних имена.

Из обимне документарне грађе зборника не само истраживачка већ и шира јавност имају драгоцену прилику за непосредан увид у „изворну“, „необрађену“, „сирову“ историју односа Југославије и Ирака у жеку Хладног рата, односно кроз више од две турбулентне и догађајима препуне деценије. Као што се може сазнати из историјско-контекстуалног разматрања догађаја везаних за овај период, изложеног у уводном тексту Александра Животића (стр. XI–XXXVI), југословенско-ирачки односи нису од почетка били интензивни. Томе је, пре свега, допринела изразита нестабилност догађаја кроз које је Ирак у ово време (1955–1967) пролазио, а која је собом носила честе промене режима, уплитање великих сила и на крају арапско-израелски рат (1967). Тек после Шестодневног рата, југословенско-ирачки односи почињу да граде узлазну путању, која ће свој зенит достићи у другој половини 70-их година. Томе је знатно допринела активност ирачких влада као и југословенског председника Јосипа Броза Тита, који је у осетљиво и сложено време после арапско-израелског рата показао завидну смелост у посредовању не само између арапских држава и Израела него и између две најважније

хладноратовске суперсиле, СССР-а и САД, у решавању блискоисточне кризе и налажењу прихватљивог и одрживог мирног решења. У другом периоду, од 1967. до 1979. године, могу се пратити југословенско-ирачки односи, пре свега оличени у интензивној политичкој, војној и посебно привредној сарадњи. На политичком пољу односи се граде у оквиру активности обеју земаља око заједничке политике несврстаности, где се може рећи да је југословенска умерена делатност перманентно настојала да ограничи поједине искључиве, па и екстремне особине ирачке политике, поготову у погледу решавања блискоисточног питања. На привредном и економском пољу, Југославија је у овом периоду забележила велики извоз војне опреме и наоружања у Ирак, као и интензиван ангажман у изградњи привредне, саобраћајне и стамбене инфраструктуре ирачке државе, на чијим пројектима је био ангажован велики број југословенских извођача. Ипак, временом је у појединим областима, пре свега у трговини и увозу нафте, забележен југословенски дефицит, па и појединачни трговински неспоразуми са Ираком, што ипак није утицало на добре политичке односе између две земље.

Целину догађаја изложени у уводном разматрању, читалац потом може пратити кроз објављену грађу и документе (5–289). Грађа садржи бројна писма, извештаје, белешке, депеше, стенограме, записнике, путем којих је читалац у стању да сагледа сложене и слојевите догађаје, затим билатералне односе Југославије и Ирака и погледе њихових руководстава на политику међублоковских односа и несврстаних земаља и динамику хладноратовске историје. Објављена документа похрањена су највећим делом у Архиву Југославије (Кабинет председника Републике), а потом и у Дипломатском архиву Министарства спољних послова Републике Србије (политичка архива).

Књига која је пред нама представља важан подухват намењен пре свега будућим истраживачима југословенско-ирачких односа и тема везаних за Блиски исток у хладноратовском периоду, али и широј јавности која би имала жеље да стекне документарни увид у наведену проблематику.

(Александар В. Милетић)

Јован Јовановић Пижон, *Дневник (1896–1920)*, приредили Радош Љушић и Миладин Милошевић, Прометеј/Радио телевизија Србије/Архив Југославије, Нови Сад–Београд 2015 (721).

Јован Јовановић Пижон се за време Првог светског рата налазио на значајним позицијама, најпре као помоћник министра иностраних дела (1914–1916), потом на месту посланику у Лондону. Самим тим, био је упућен у важна државна питања Краљевине Србије. Велики број Пижонових дела, такође, односи се на овај период. У њиховом писању аутор је умногоме користио свој *Дневник*. Јовановићеве дневничке белешке чувају се у Архиву Југославије, али због слабе читљивости појединих делова готово да нису коришћене у историографији. Њихово објављивање због тога представља значајан подухват.

Мада се највећи и најважнији део Пижонових записа односи на период Првог светског рата, хронолошки оквир је шири и са прекидима обухвата раздобље од 1896. до 1920. Сам *Дневник* није компактан и јединствен спис. Приређивачи су идентификовали чак 13 целина, писаних у различитим форматима и са варирањем читљивости рукописа. Целокупан текст писан је ћирилицом, али је коришћено мастило различитих боја.

Издање пред нама подељено је према годинама настанка белешки у 13 целина и депеше аутора из периода 1916–1918. У питању су 1896, 1898–1899, 1903–1904, 1910. и 1914–1920. године. Књига садржи и Предговор приређивача и Регистар имена. У самом тексту начињене су интервенције у виду допуњених скраћеница и обележеног несигурног читања, док су нечитка места посебно означена. Правопис, навођење имена, географских појмова и израза, остављени су као у оригиналу. Исто се односи и на поједине сегменте рукописа написане на француском језику.

Први део дневничких белешки обухвата период од 27. јула до 15. новембра 1896. Писан је у форми концепта, са доста шифара, те постоји могућност да је служио као својеврстан подсетник аутору. Записи тек повремено постају опширнији. Описују се дешавања и разговори у Министарству иностраних дела, али и варошке приче, анегдоте и оговарања. Наредни објављени рукопис, из 1898. и 1899, више личи на дневник. Иако нема континуитета у записивању и ниво детаљности варира, ствари се посматрају шире. Врло сликовито се третира спољна и унутрашња политика, а има и описа закулисних политичких радњи.

Рукописи из 1903. и 1904. врло су кратки и са пуно прекида. То представља посебну штету, имајући у виду да је Јовановић током потоње године био на положају отправника послова у Софији. Он је тада одиграо значајну улогу у побољшавању односа Србије и Бугарске и склапању Уговора о царинском савезу. Мало је опширнији део из 1910. године, за време службовања Пижона као генералног конзула у Скопљу. Те белешке у већем делу сведоче о побуни Арнаута у Косовском вилајету.

Судбина *Дневника* за 1914. годину је врло занимљива, јер записи постоје само за период од 4. до 12. августа. Приређивачи сумњају да је Пижон из неког разлога уклонио остатак, који је користио при писању књиге *Стварање заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца*. Треба напоменути да је у сачуваном делу рукописа разговор Пижона са руским отправником послова Василијем Штрандманом (12. августа). Тема је иницијатива за територијалне компензације Бугарској, у замену за њен улазак

у рат. Јовановић већ тада као услов помиње решавање југословенског питања, што не наилази на посебне симпатије код руског дипломате. Дневничке белешке за 1915. обухватају време од почетка септембра до средине октобра. Приближавајући се и у току напада Централних сила и Бугарске на Србију оне постају све штурје. Превасходно се односе на преговарање о придобијању нових савезника и о територијалним компензацијама, уочи самог напада.

Од августа 1916. до краја 1918. записи су готово свакодневни, врло детаљни и опширни. Тичу се односа и сукоба у Југословенском одбору, пропагандног рада у британској јавности, школовања ђака итд. У свему томе стичемо увид и у Јовановићево лично ангажовање. Он прати важна питања међународне политике, а посебно ситуацију у Русији. Записивао је мишљења многих значајних личности из политичког и друштвеног живота Велике Британије и Србије, као и разговоре са припадницима дипломатског кора. Временом, посебно током 1918. године, постаје све критичнији према унутрашњој политици своје државе. Постоји могућност да је аутор намеравао да баш овај део *Дневника*, из времена службовања у Лондону, објави.

Већи прескоци настају 1919. године. Главна тема бележака из ове године су конференција у Паризу и преговарања око територијалних питања. Аутор у лошем светлу представља стање у новој држави, отворено се непријатељски односи према Пашићу и Стојану Протићу, а критикује династију и регента Александра. У његовим разговорима чак дотиче и питање ревизије Солунског процеса. После паузе од августа до краја децембра, у *Дневник* су убележене смернице опште спољне политике нове државе и Јовановићевог ангажовања у Вашингтону. За наредну годину постоји само запис од 2. јануара 1920. У питању је разговор о односима са Италијом, који је водио са француским дипломатом Де Флеуријеом.

Слична питања као у *Дневнику* јављају се и у „личним депешама“. Значајнија разлика је можда у већем акценту на проблем јачања Солунског фронта. Пижон је обавештавао о говорима савезничких лидера и декларацијама о циљевима рата, току ратних операција, црногорском питању, подривајућем италијанском и бугарском раду против Краљевине Србије и другим значајним догађајима. Као ватрени присталица југословенског уједињења, он се у депешама залаже за што брже остваривање тог процеса на крају рата.

У недостатку бројних важних извора за историју Србије током Првог светског рата, објављивање Јовановићевог *Дневника* има велики значај. У наредном периоду свако ко се бави нашом дипломатском историјом у овом периоду неће моћи да заобиђе ову књигу. Тиме, неправедно запостављени, дневнички записи ове значајне личности добијају своје заслужено место.

(Мирослав Радивојевић)

Barret Tillman, *Forgotten Fifteenth: The Daring Airmen Who Crippled Hitler's War Machine*, Regnery History, Washington 2014 (338).

Тематика Другог светског рата у светским научним, публицистичким али и ширим круговима и даље заокупља велику пажњу. Последњих година у стручној али и широј западној, а посебно америчкој јавности појавиле су се бројне студије као и научно-популарне монографије које обрађују теме из историје авијације, морнарице, пешадије и ратне економије. Посебно место међу њима заузимају радови из области историје ваздухопловства. Берет Тилман, пилот и аутор више од 40 књига везаних за историју ваздухопловства, доноси пред читаоце научно-популарну монографију под називом *Forgotten Fifteenth: The Daring Airmen Who Crippled Hitler's War Machine* у преводу *Заборављена петнаеста, Смели ваздухопловци који су осакатили Хитлерову ратну машинерију*, посвећену „15. ваздухопловној армији“ Сједињених Америчких Држава.

Крајем 1943. појавила се потреба да се оснује ваздухопловна армија са седиштем у Италији, која би на ширем простору Средоземља угрожавала ратне ефикасности Немачке и њених савезника и тиме потпомогла копнено напредовање савезничких трупа. Новембра 1943. после заузимања аеродрома Фођа у јужној Италији образована је база за 15. ваздухопловну армију претходно оформљена у Тунису.

Мотиви који су водили аутора да напише књигу посвећену ангажману 15. ваздухопловне армије и њеном доприносу савезничким напорима леже у чињеници да је она, како сам аутор истиче, остала ван видика у широј америчкој јавности, а посебно у сенци много познатије 8. армије која је дејствовала из Британије на простору северозападне Европе учествујући директно у искрцавању на Нормандији.

Структуру књиге чини: предговор, пролог, девет поглавља подељених на потпоглавља, захвалност, додатак, напомене за свако поглавље, библиографија, комбиновани именско-географски индекс и фото галерија. У поглављима се хронолошки прати развој 15. ваздухопловне армије (у периоду новембар 1943 – мај 1945), кроз сведочења директних учесника: пилота „15-те“, команданата, чланова посаде али и противника – пилота сила Осовине. Приликом писања књиге аутор је консултовао документарну грађу похрањену у Националном музеју америчких ваздухопловних снага и Америчкој ваздухопловној историјско истраживачкој агенцији, зборнике докумената, велики број публикација (монографија, мемоарске грађе, фото албума) и мноштво тематских интернет страница посвећених историјату ваздухопловства. У рад су укључена и сведочанства пилота како америчких из „15-те“ тако и њихових противника: немачких, мађарских, италијанских, румунских и словачких које је сакупио што сâм аутор кроз интервјуе са учесницима што преузимајући од других истраживача.

Користећи мемоарску грађу, али и „жива“ сведочанства пилота аутор је настојао да предочи „људску“, односно „личну“ страну рата, са циљем да се реалистичније прикажу патње, проблеми и муке кроз које су пролазили пилоти летећи просечно на висинама од преко 8.000 метара у условима константне хладноће и ваздушних окршаја, искуства са употребом нових техничких средстава, радара, авиона, али и сусрета са непријатељским достигнућима као што је био први млазни ловац у широј употреби Месершмит Ме-262.

Књига баца ново светло на учешће америчких и уопште савезничких ваздухопловних снага у бомбардовању положаја сила Осовине у Италији, Аустрији, јужној Немачкој и нарочито на Балкану, пошто су главна мета „15. армије“ била нафтна постројења у граду Плоештију у Румунији и фабрике ратне технике у Баварској. Нафтна постројења у Плоештију била су извор који је напајао немачку ратну машинерију и, по оцени аутора, бомбардери „15-те“ су својим дејствима онеспособили немачку ратну економију и дали допринос лакшем напредовање копнених трупа.

За истраживаче Другог светског рата у Југославији ова књига постаје драгоцен извор информација: о савезничком бомбардовању Београда, операцији Ваздушни мост, али и о толико не баш познатом ангажману једне групе југословенских pilota у америчким ваздухопловним снагама које аутор обрађује у потпоглављу „Yugoslav Detachment“ у преводу „Југословенски одред“. У питању су четири бомбардерске посаде формиране од избеглих pilota Краљевског ваздухопловства које су дипломатским деловањем југословенског амбасадора у Сједињеним Америчким Државама послате у САД на обуку и прикључене америчким ваздухопловним снагама и „15-тој ваздухопловној армији“, где су под америчким ознакама учествовале у војним мисијама.

Значај оваквих научно-популарних дела можда најбоље осликава последње, девето поглавље под називом „Заоставштина“. Оно се својом структуром издваја из читавог рада и представља један вид културе сећања. Говори о „15-ој“ данас, колико је она присутна у јавности, какви су се митови развијали о њој, а нарочито о „332-тој“ ловачкој групи познатој као „Ваздухопловци из Таскагија“ или „Црвени репови“ састављеној од црначких посада, уз осврт на судбину појединих pilota и команданата.

(Драган Теодосић)